

KLENSMEDEN

Nils var på strålande humör där han vandrade fram på en landsväg som inte ens var värd namnet. Stora pussar av vatten hade samlats i de djupa hålorna, men Nils tog glatt ett språng över dem. Han var på väg från hemmet i Barsebäck till den stora staden Helsingborg.

Nils stannade upp vid Glumslöv och njöt av den strålande utsikten över sundet. Satte sig på en sten och plockade fram sin medhavda mat ur ränseln. Hans tankar gick till modern, som trots att hon var märkt av det hårda livet hade önskat honom lycka till och gett honom den lilla färdkosten. Nils visste inte då att det var sista gången han hade sett henne i livet.

Vidare vandrade hans tankar till de sista månaderna som hade blivit omtumlande. Efter att tidigt ha börjat arbeta hade han för något år sedan fått arbete på herrgården. Nils var född den 3 juni 1701 i Barsebäck, och precis innan han skulle tagits ut till krigstjänst blev kungen skjuten. Hans fyra år äldre broder Sven hade man inte hört av sedan han gått ut i kriget.

En dag för någon månad sedan hade han och några andra ungdomar blivit uppkallade till sätesgården. När så dörren öppnades och kapten Samuel Andreas Stobée och hans tillsyningsman visade sig på trappan stramade alla ungdomarna upp sig och började lyssna till vad som sades. Kapten Stobée talade om att han skulle skicka dem till olika skolor i länet nu sedan fred rådde i landet, man behövde bra yrkesmän. Han hade gått igenom med tillsyningsmannen vilka som var mest lämpade och det var de som nu stod framför honom.

När Nils kom hem blev glädjen stor och man frågade vart han skulle. Jo, han hade blivit antagen som smedlärling och skulle flytta till Helsingborg. Nils packade ihop sina saker och kastade ånyo en blick över sundet. Där inte långt borta låg Danmark, ett land som man krigat mot för inte så länge sedan. Han hoppades innerligt att det inte skulle ske mer.

I Helsingborg möttes han av ett myller av människor. Han hade fått en adress där han skulle anmäla sig och vad han förstod även bo. Han frågade sig fram och slutligen stod han vid ett stort köpmanshus.

Mannen som välkomnade och bjöd in Nils hette Jöns Hansson och var klensmed. Nils fick ett litet rum på översta våningen och en inbjudan till mat när han installerat sig. Efter maten tog Jöns honom med på en rundvandring i området där han fick träffa många trevliga människor.

När Nils kom till Helsingborg finns det inget belägg för, men en lärlingstid var på mellan tre och fyra år och då bör Nils varit omkring 17 år. I en inskrivningsbok daterad den 25 februari 1722 förklarar gesällen Nils Hansson att hans hantverk är klensmede och att han gått i lära hos mästare Jöns Hansson i Helsingborg. Efter ytterligare ett antal år som gesäll blev han mästare.

Den dagen han blev gesäll hade han förfärdigat en skylt som han skulle hänga över dörren till sin smidesverkstad. För den betalade han 17 daler. Nils Hansson hade också lagt sig till med ytterligare ett efternamn, Önsberg.

Klensmed Jöns Hansson, som hade gått i lära hos mästare Hendrick i Landskrona, kom till Helsingborg den 13 oktober 1717. Han gifte sig den 31 augusti 1718 med Ingrid Carlsdotter.

Det var brukligt att gesällen lade sig till med ytterligare ett namn och Jöns Hansson tog då namnet Öhnsbärgh.

Nils hade lärt känna en annan gesäll som hette Hans Jöransson. Han var grovsmed. Hans fader ägde en kvarn på ett område som hette Statten. Detta låg norr om staden och utanför murarna.

En dag traskade de båda gesällerna upp för en lång backe och så småningom kom de fram till ett vattendrag där det fanns en kvarn som hette Bakaremöllan, vilket namn senare övergick till Bagaremöllan. Ägaren Jöran Hansson kom och mötte dem, och efter en rundvandring kring kvarnen

gick de till boningshuset där Jörans hustru Gunilla Erichdotter tog emot dem. De bjöds på mat och till sällskapet vid bordet sällade sig också Hans syster Stina.

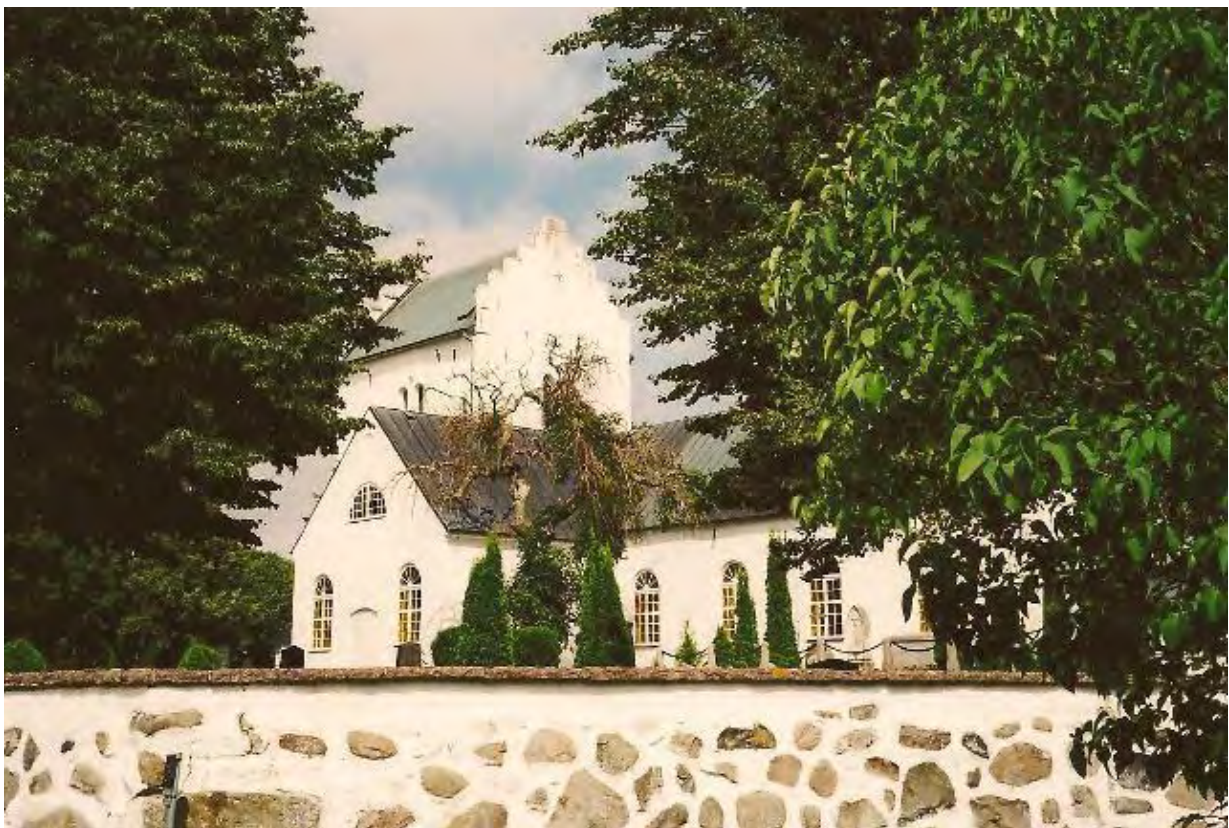
Stina var en ung dam i tjugooårs åldern som ännu bodde hemma. Nils blev förälskad. De båda träffades så ofta det gick, och till sist vandrade de till pastorn och tog ut lysningsbesked.

Den 16 februari 1728 vigdes klensmeden, ärliga och beskedlige unge mästaren Nils Hansson Önsberg och gudfruktiga möön Stina Jöransdotter i Mariakyrkan i Helsingborg står det i vigselboken.

I denna kyrka hade 32 år tidigare, nämligen den 16 december 1696, Stinas föräldrar gift sig. Därefter hade de bosatt sig i Hyllinge krog i Kropps församling. Omkring 1710 flyttade familjen till Helsingborg och Jöran Hansson tog över en kvarn på Statten. Området kallades också för Möllenvången.

1700-talets Mariakyrka var kall och oeldad och draget från ingångarna stort. De levande ljusen var besvärande med deras rök. Hela interiören var sotig men så var också kyrkan från tidigt 1300-tal. I mitten av 1700-talet vitkalkades hela kyrkan, men då hade Nils och hans hustru Stina flyttat från staden.

Efter giftermålet flyttade Nils och Stina till Norra Vram. De bosatte sig i Vävarehuset och här öppnade Nils en verkstad i klensmide. Skylten som han gett 17 daler för sattes upp.

Norra Vrams kyrka.

Den 12 december 1728 föddes sonen Nils i Vävarehuset. Men redan den 6 januari året därpå fick Nils och hans hustru vandra den tunga vägen till kyrkan för att begrava sin son som blev bara en månad gammal.

Men ljuset återkommer när deras dotter Christina föds den 21 december 1729, och den 22 mars 1732 kommer dotter nummer två som får namnet Gunilla.

I slutet av 1730 inflyttade till Gröntemölla, ett kvarntorp under Vrams Gunnarstorp, möllaren Christian Ulmberg med sin hustru Kirstina Giermansdotter och deras son Sven, född i början av året. Deras andra barn, en son vid namn Petter, föddes den 3 januari 1732 i Norra Vram.

*Vägen ner till kvarnen Gröntemölla. Idag finns inget spår kvar av möllan.
Vattenmöllan hade ett par stenar och kunde mala året om.*

Byn Norra Vram var inte stor så det är inte konstigt att Nils Hansson Önsberg och Christian Ulmberg fann varandra, allra helst som Nils mer eller mindre renoverade möllan som var i förfall. Gröntemölla har sina rötter på den danska tiden då ö:et i Grönte skrevs med ett danskt ö.

Trots att Norra Vram inte låg vid någon av de större vägarna var det en knutpunkt för alla som på något sätt skulle besöka Vrams Gunnarstorp. Man stannade till i byn och smederna hade alltid att göra då hästarna kanske behövde skos och vagnarna ses över. Många resande kom långt ifrån och man utbytte nyheter och andra saker som var av intresse.

En dag i januari 1733 kom två män in på gården där Nils stod och smidde. Den ena var Lars Persson Möllerström, smed, men den andra var för Nils okänd. Han presenterade sig som Christian Möllerström, broder till Lars. Han omtalade att han var på genomresa och kom ifrån Grimstofta, strax öster om Södra Åsum. Här hade han nyligen övertagit en vädermölla.

Strax därefter dök Christian Ulmberg upp för att få sin häst skodd. Christian Ulmberg och Christian Möllerström fann varandra med en gång, båda hade möllor och mycket att prata om. Nils, vars hustru var uppfödd på en gård som hade en väderkvarn, hade av henne upplysts hur den fungerade och kommenterade livligt. När Möllerström omtalade att det fanns en ledig kvarnlägenhet i Södra Åsum, inte så långt från Grimstofta, och att man var i stort behov av en smed på orten uppstod tanken hos de båda unga familjerna Nils Hansson Önsberg och Christian Ulmberg att detta kanske var någonting för dem. Varför inte ta chansen?

Landsvägen mellan Bjuv och Norra Vram. På höger sida låg Vävarhusen. Det Nya Vävarhuset låg på vänster sida och uppfördes i slutet av 1700-talet. Då fick det andra heta Gamla Vävarhuset. (Se även kartan.)

I oktober 1733 drog det stora flyttlasset igång. På kartan kan färdvägen ses. Det tog några dagar och plötsligt en eftermiddag stod man på åsen och blickade ner över en grönskande dal där Åsums ån rann längst ner och med kyrkan i bakgrunden. Stina tog sina barn i famnen och viskade till dem, med tårar i ögonen, att där nere i möllarehuset skulle de bo.

Källor:

Landsarkivet i Lund.

Kulturhuset i Helsingborg.

Statt Ena och Möllerna på Vången av K. E. Olsson. 1985.

Norra Vrams socken av John Johansson. 1995.

Gruftan. Nr 2 1999. Medlemstidning för Billesholmstraktens hembygdsförening.

Hantverk i Sverige. LTs förlag i samarbete med Nordiska museet. 1996.

SMEDSKRÅET

Beteckningarna lärling, gesäll och mästare har urgammal hävd inom hantverket. Traditionen att utfärda gesäll- och mästarbrev lever kvar än idag. 1995 kunde man få mästarbrev i 105 olika yrken.

Ett smedskrå inrättades i Stockholm 1479 och år 1662 hade skrået fått nio olika avdelningar: klensmeder, sporrsmeder, bössmakare, urmakare, svärdfejare, plåtslagare, hovslagare, knivsmeder och grovsmeder.

För att bilda ett skrå skulle finnas minst tre utövare av yrket i en stad. Var de färre fick de tillhöra en annan stad i dess närhet. Undantag gjordes dock för smederna att fritt verka på landsbygden, så kallade gärningsmän.

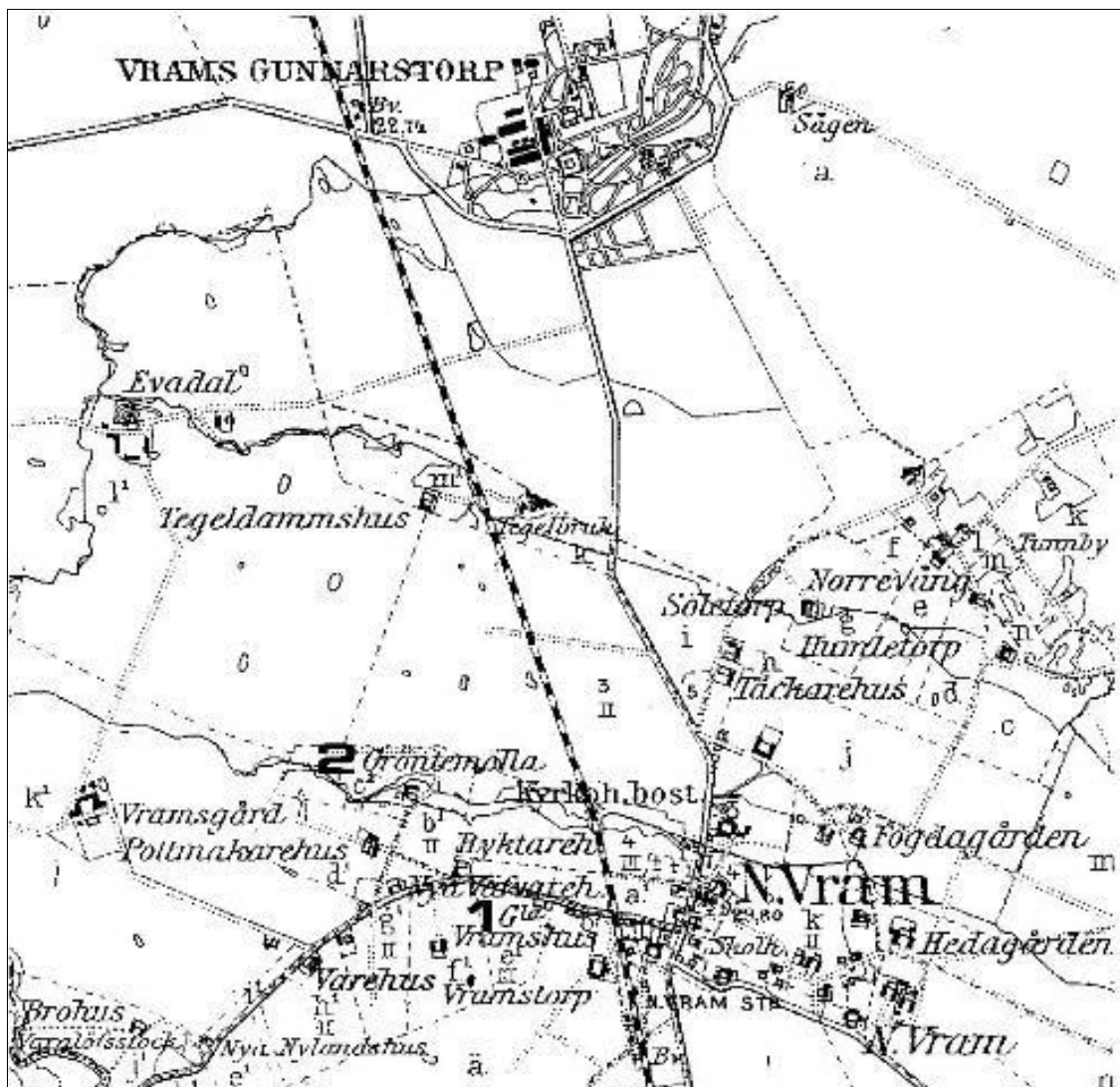
I 1720 års skråordning fick gesällerna rätt att gifta sig, så hade det inte varit tidigare. 1734 beslutade man att inga fler mästare fick antas i en stad än vad magistrat och ämbete fann nödigt. I och med detta hindrades kompetenta gesäller att bli mästare. 1772 upphävdes denna bestämmelse och man återgick till vad som beslutats 1720.

Skråväsendet upphörde 1846 och detta var anledningen till att hantverksföreningarna började bildas året därpå.

I Norra Vrams kyrka finns Sveriges vapen placerat så att församlingsborna lätt kunde se vem som var deras överhet.

Foto 2013.

1. Vävarhuset där Nils Hansson Önsberg med familj bodde.
2. Grönemölla där Christian Ulmberg med familj bodde.

Karta från 1917.

1. Barsebäck 3/6 1701 –
2. Helsingborg 1722 – 1728
3. Norra Vram 1728 – 1733
4. Södra Åsum 1733 – 1739
5. Omma 1739 – 10/1 1762

Numren anger var Nils Hansson Önsberg bodde och under vilka år.

Pilarna på kartan visar Nils Hansson Önsbergs färdväg.